

26.1.2010

Dnro 3889/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

EPÄILLYN RAISKUKSEN TUTKINNASTA / UNDERSÖKNING AV MISSTANKE OM VÅLDTÄKT

1 KANTELU

Kantelija arvosteli poliisilaitoksen poliisimiesten menettelyä epäillyn raiskauksen yrityksen tutkinnassa, jossa Kantelija oli asianomistaja. Kantelijan arvostelu kohdistui siihen, että hänen vaatteensa pyydettiin tutkittavaksi kuitu- tms. tutkimuksia varten vasta neljäntenä päivänä raiskauksen yrityksen jälkeen. Kantelijan mukaan oli mahdollista, että hänen vaatteisiinsa tarttuneet kuidut olivat voineet irrota vaatteista tuona aikana. Kantelija arvosteli myös asian tutkimuksen yhteydessä suoritettua tunnistusta, joka hänen mukaansa toimitettiin asiaa koskevien säännösten vastaisesti.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Käytettävissäni olevien asiakirjojen mukaan Julia Kantelija kävi 21.10.2007 klo 15.04 poliisiasemalla henkilökohtaisesti tekemässä rikosilmoituksen saman päivän aamuna klo 4.30–4.35 tapahtuneesta häneen kohdistuneesta raiskauksen yrityksestä. Rikosilmoituksen mukaan Kantelijan kävellessä pyörätietä pitkin hänelle tuntematon mieshenkilö oli lähestynyt häntä takaapäin, kysynyt, mihin Kantelija oli menossa ja kaatanut tämän selälleen nurmikolle. Mies oli yrittänyt riisua Kantelijan housuja, mutta Kantelijan rimpuiltua jonkin aikaa Kantelija oli saanut miehen pois päältään ja päässyt pakenemaan.

Kantelijaa kuulusteltiin asiassa välittömästi rikosilmoituksen tekemisensä jälkeen ja toisen kerran 24.10.2007. Toisessa kuulustelussaan hän kertoi nähneensä raiskausta yrittäneen miehen eräässä kaupassa. Epäilty haettiin poliisiasemalle ja häntä näytettiin Kantelijalle. Tunnistuksen mukaan mieshenkilö oli Kantelijan mielestä raiskausta yrittänyt henkilö. Asiassa kuulusteltiin epäillyn lisäksi kolme todistajaa.

Kantelijan tapahtumahetkellä päällä olleet vaatteet otettiin kuitututkimusta varten poliisin haltuun 24.10.2007. Kuitututkimuksessa ei Kantelijan vaatteista löytynyt samoja kuituja kuin epäillyn takissa.

Käräjäoikeus hylkäsi virallisen syyttäjän nostaman syytteen raiskauksen yrityksestä. Tuomioissa todettiin muun muassa, että kuitututkimuksen merkitystä heikentää se seikka, että Kantelijalla ta-

pahtuma-aikaan yllä olleet vaatteet olivat osaksi olleet hänen yllään usean päivän ajan ennen tutkimuksen suorittamista. Käräjäoikeuden mukaan vastaajan tunnistaminen esitutkinnassa oli tapahtunut esitutkintalain säännösten vastaisesti, koska tunnistustilanteessa asianomistajalle oli näytetty vain vastaajaa eikä lainkaan vertailuhenkilöitä.

3.2

Saadut selvitykset

Vanhempi rikoskonstaapeli kertoo olleensa Kantelijan rikosilmoituksen tekemisen aikaan 21.10.2007 työvuorossa ns. rikosvastaavana ja suorittaneensa rikosilmoituksen jälkeen tehdyn asianomistajakuulustelun. A kertoo Kantelijan olleen selvästi järkyttyneen asiasta, minkä vuoksi hän kiinnitti huomionsa liikaa tämän hyvinvointiin, mikä vaikutti asian tutkintaan ja myös vaatteiden tutkimiseen. Kantelijan vaatteet haettiin tutkimusta varten tämän kotoa 24.10.2007.

Vanhempi rikoskonstaapeli B kertoo, että tunnistaminen esitutkinnassa järjestettiin ns. kenttätunnistamisena ja että asiassa meneteltiin sisäasiainministeriön määräyksen "Rikoksesta epäillyn tunnistus" mukaisesti. Kenttätunnistukseen päädyttiin, koska asianomistaja oli aiemmin tunnistanut rikosilmoituksessaan tarkoittamansa henkilön, mikä teki esitutkintalaissa tarkoitetun ryhmätunnistuksen tarpeettomaksi, sillä lopputulos olisi ollut sama.

Rikosylikonstaapeli C kertoo tulleensa työvuoroon 22.10.2007 ja tutustuneensa viikonlopun tapahtumiin. Kantelijan vaatteet haettiin hänen kotoaan 24.10.2007. Suoritetun kenttätunnistuksen tarkoituksena oli varmistaa, että kyseessä on sama henkilö, jonka Kantelija oli tunnistanut kaupassa.

Komisario D kertoo toimineensa asian tutkinnanjohtajana ja tutkijoina ovat toimineet A, B ja C. D kertoo palanneensa lomalta 22.10.2007. D:n mukaan A:n olisi tullut ottaa Kantelijan vaatteet poliisin haltuun ensimmäisen kuulustelun yhteydessä. D tosin toteaa, että tuossa vaiheessa epäillystä rikoksesta oli kulunut aikaa jo lähes puoli vuorokautta ja että yleisen käsityksen mukaan pääosa mahdollisista tarttuneista kuiduista häviää neljän tunnin kuluessa tapahtuneesta. Suoritettu kenttätunnistus on D:n mukaan ollut riittävä.

Poliisilaitos katsoo lausunnossaan, että paras tulos kuitututkimuksesta olisi saatu, mikäli se olisi tehty välittömästi tapahtuneen jälkeen. Ryhmätunnistukseen ei poliisipäällikön mukaan ole ollut tarvetta, koska asianomistaja on itse osoittanut epäillyn tekijän.

Lääninhallituksen poliisiosaston mukaan kysymys on ollut vakavan rikoksen tutkinnasta, jossa kuitututkimus on merkittävä toimenpide. Poliisiosaston mukaan vanhempi rikoskonstaapeli A i ole ensimmäisessä kuulustelutilanteessa riittävän hyvin huomionnut poliisin käytössä olevia tutkintamenetelmiä. Jälkeenpäin on kuitenkin mahdoton arvioida sitä, olisiko aikaisemmin suoritetulla kuitututkimuksella mahdollisesti saatu lisäselvitystä asiaan.

Tunnistamisen osalta poliisiosasto toteaa, että esitutkintalain 38 a §:ssä määritellyn ryhmätunnistuksen lisäksi on olemassa myös muita tunnistustyyppisiä, kuten kenttätunnistus, valokuvatunnistus ja videotunnistus. Näiden käyttöä oli tapahtuma-aikaan säännelty sisäasiainministeriön määräyksellä.

Poliisiosaston lausunnon mukaan käräjäoikeudelta on jäänyt huomaamatta, että kantelunalaisessa tapauksessa kyseessä ei ole ollut ryhmätunnistus vaan kenttätunnistus. Tässä tapauksessa tunnis-

tuksella oli tarkoitus varmistaa, että kysymyksessä oli sama henkilö, jonka Kantelija oli tapahtuman jälkeen nähnyt kaupassa. Poliisiosaston mukaan perusteet kentätunnistuksen käytölle tilanteessa olivat olemassa eikä ryhmätunnistus olisi tilanteessa tuonut lisäarvoa näytön hankinnassa, koska tunnustus kohdentui siihen, kenet Kantelija oli kaupassa nähnyt.

3.3

Kuitututkimus

Sovellettavat säännökset

Esitutkintalain 5 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnassa selvitetään muun muassa rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat.

Kannanotto

Poliisilla on huomattava harkintavalta esitutkintatoimenpiteistä. Siitä, mitä konkreettisia toimenpiteitä ja missä tutkinnan vaiheessa poliisilla esitutkinnassa oleva asia kulloinkin tulisi edellyttämään, ei ole nimenomaisesti säädetty. Esitutkinnan tavoitteiden toteuttamistapa jää pitkälti riippuvaiseksi poliisin tarkoituksenmukaisuusharkinnasta ja valitusta tutkintataktiikasta. Vakiintuneesti on katsottu, että esimerkiksi tutkintataktiikkaan kuuluvien seikkojen arviointi ei ainakaan kaikilta kuulu laillisuusvalvojalle.

On kuitenkin selvää, että sellaiset esitutkintatoimenpiteet, joiden näyttöarvon tiedetään kokemuspärisesti heikkenevän ajan kulumisen myötä vaarantaen mahdollisesti esitutkintalain 5 §:n tavoitteiden täytymistä, on suoritettava niin pian kuin mahdollista. Mielestäni kysymys ei ainakaan nyt käsillä olevassa tapauksessa ole laillisuusvalvojan arvioinnin ulkopuolelle jäävästä tutkintataktisesta ratkaisusta. Rikosilmoituksen vastaanottajan ja ensimmäisen asianomistajakuulustelun suorittaneen vanhempi rikoskonstaapeli An, joka selvityksensä mukaan oli tuona ajankohtana ns. rikosvastaavana, olisi tullut välittömästi ryhtyä toimenpiteisiin epäillyn rikoksen tapahtumahetkellä asianomistajan päällä olleiden vaatteiden saamiseksi poliisin haltuun kuitututkimuksen suorittamista varten.

Asiaa kokonaisuutena arvioiden totean kuitenkin, että on mahdotonta sanoa, onko viive tosiasiallisesta aiheuttanut asiaan vaikuttavan konkreettisen näytön katoamista ja mihin suuntaan välittömästi suoritettulla tutkimuksella saatu tai saamatta jäänyt näyttö olisi vaikuttanut. Jälkikäteen arvioiden kysymys on käsitykseni mukaan lähinnä saadun näytön näyttöarvosta asiassa.

Näyttöarvoa on saatujen selvitysten ja lausuntojen mukaan vähentänyt jossain määrin jo se viive, mikä syntyi epäillyn tapahtuman ja asianomistajan poliisin puoleen kääntymisestä. Tästä huolimatta poliisin olisi tullut ryhtyä välittömiin toimiin kuitututkimuksen tekemiseksi asianomistajan ilmoitettua tapahtumasta. On eroa sillä, suoritetaanko tämän tyyppisen rikoksen esitutkinnan keskeinen tutkintatoimenpide kymmenen tuntia vai kolme vuorokautta epäillyn rikoksen tapahtumisen jälkeen.

Saatan edellä esittämäni käsityksen asianomistajan vaatteiden välittömästä haltuunotosta kuitututkimuksen suorittamista varten vanhempi rikoskonstaapeli A:n tietoon.

3.4

Tunnistaminen

Saatujen selvitysten ja käytettävissäni olevan aineiston valossa minulla ei ole laillista perustetta ar-

vostella asiassa suoritettua tunnistamista. Tapahtuma-aikaan voimassa olleen sisäasianministeriön määräyksen "Rikoksesta epäillyn tunnistus" (SM-2004-90/Ri-2) mukaan kenttätunnistuksella tarkoitetaan menettelyä, jossa rikoksen ja/tai rikoksesta epäillyn nähneelle henkilölle esitetään rikoksen tapahtumisen jälkeen epäilty henkilö tai henkilöitä ilman vertailuhenkilöitä.

Minulla ei ole aihetta epäillä saaduissa selvityksissä ja lausunnoissa esitettyä perustetta sille, ettei ryhmätunnistusta järjestetty, koska kysymys oli sen varmistamisesta, että kyseessä oli asianomistajan tapahtuman jälkeen kaupassa näkemä henkilö. Ryhmätunnistus järjestetään asiaa koskevan hallituksen esityksen (HE 52/2002 vp) mukaan niin, että ryhmän henkilöt valitaan tunnistajan antaman kuvauksen perusteella, mistä tässä tapauksessa ei ollut kysymys. Se, milloin rikoksentekijöiden tunnistamiseen pyritäisiin ryhmätunnistamisella ja milloin jollakin muulla tavalla, esimerkiksi valokuvatunnistamisella, jäisi hallituksen esityksen mukaan tutkinnanjohtajan ja tutkijoiden harkintaan.

Käräjäoikeuden tuomiossa todetaan: "Asiassa on riidatonta, että vastaajan tunnistaminen esitutkinnaissa on tapahtunut esitutkintalain säännösten vastaisesti, koska tunnistustilanteessa asianomistajalle oli näytetty vain vastaajaa eikä lainkaan vertailuhenkilöitä. Tämä seikka heikentää jossain määrin asianomistajan suorittaman tunnistuksen luotettavuutta."

Vaikuttaa siltä, että käräjäoikeus on arvioinut suoritettua tunnistusta vain esitutkintalain 38 a §:ssä säädetyn ryhmätunnistuksen näkökulmasta. Tuomiossa ei ainakaan sen perusteluista päätellen ole otettu huomioon, että jo hallituksen esityksenkin perustelujen mukaan myös muunlaisia tunnistamismenetelmiä voidaan käyttää. On mahdollista, että käräjäoikeuden tunnistusta koskeva lausuma on ollut omiaan saamaan aikaan asianomistajalle sen käsityksen, että esitutkinnaissa olisi tältä osin menetelty lainvastaisesti.

Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten tuomioistuin on käyttänyt sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa. Koska asianosaisilla olisi niin halutessaan olleet käytettävissään normaalit muutoksenhakukeinot, en pyytänyt asiassa selvitystä käräjäoikeudelta. Lähetän kuitenkin tämän päätöksen tiedoksi käräjäoikeudelle.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen vanhempi rikoskonstaapeli A:n menettelystä hänen tietoonsa. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni hänelle.

Saatan päätökseni tiedoksi myös käräjäoikeudelle.